

Лінгвакультуралагічная кампетэнцыя – аснова пазнання роднай мовы

Майстар-клас для настаўнікаў-філолагаў «»

А. В. Сушчэўская,

настаўнік беларускай мовы і літаратуры вышэйшай катэгорыі

Мэта: мадэліраванне дзейнасці педагогаў па ўкараненні ў вучэбную практыку практыкаванняў, якія садзейнічаюць фарміраванню ў вучняў лінгвакультуралагічнай кампетэнцыі.

Задачы:

- актуалізаваць веды ўдзельнікаў па тэме;
- прадэманстраваць вопыт работы па фарміраванні лінгвакультуралагічнай кампетэнцыі ў вучняў;
- арганізаваць актыўнае педагагічнае ўзаемадзеянне, садзейнічаць асэнсаванню значнасці атрыманага вопыту.

Эпіграф. Толькі праз родную мову чалавек можа стаць беларусам, бо ў ёй хімія і фізіка, гісторыя і батаніка, эканоміка і культура таго, што называецца нацыяй, народам. Я Сіпакоў.

I. Арганізацыйна-матывацыйны этап

I. Матывацыя суб'ектнага вопыту ўдзельнікаў

1. Прагляд відэа: сацапытанне на вуліцах Магілёва «Ці можаце вы назваць любімы верш ці песню на беларускай мове?».

2. Пытанні да ўдзельнікаў

✓ Чаму так цяжка або нават немагчыма маладым людзям успомніць асобныя рэаліі (прыкметы) нацыянальнай культуры?

✓ Ці можа сучасная школа, на вашу думку, сфарміраваць нацыянальна свядомую асобу, здольную да ўсведамлення культурных каштоўнасцей свайго народа?

Майстар. Вялікая роля ў працэсе фарміравання выпускнікоў ускладзена на настаўнікаў беларускай мовы і літаратуры. Звернемся да эпіграфа, у якім апушчана частка слоў: «...хімія і фізіка, гісторыя і батаніка, эканоміка і культура...». Якія словы можна ўставіць замест прапушчаных?

II. Тэарэтыка-практычны этап

Майстар. Як можна на ўроках беларускай мовы далучаць вучняў да нацыянальнай культуры? Гэту праблему часткова можна вырашыць, калі ў працэсе навучання абапірацца на лінгвакультуралагічны падыход, які спрыяе авалоданню вучнямі лінгвакультуралагічнай кампетэнцыяй. Што такое лінгвакультуралагічная кампетэнцыя і якія задачы яна павінна вырашыць?

Фармуліроўка тэрміна лінгвакультуралагічная кампетэнцыя, узятая з адукацыйнага стандарта вучэбнага прадмета «Беларуская мова».

Майстар. Асноўны напрамак у рабоце настаўніка беларускай мовы – навучанне мове ў кантэксце нацыянальнай культуры. У складзе лінгвакультуралагічнай кампетэнцыі выдзяляюць тры кампаненты: моўны, нацыянальна-культурны і міжкультурны. Фарміраванне лінгвакультуралагічнай кампетэнцыі рэалізуецца праз сістэму спецыяльных практыкаванняў. Як вы думаеце, ці дастаткова такіх практыкаванняў у сучасных падручніках? (*Адказы ўдзельнікаў.*) Задача настаўніка – уключаць у змест навучання нацыянальна маркіраваныя моўныя адзінкі і культурознаўчыя тэксты. Як можна працаваць з нацыянальна маркіраванымі моўнымі адзінкамі? (*Адказы ўдзельнікаў.*)

Практыкаванне 1. Падаюцца словы: настольнік, самапрадка, маляванкі, хлебніца.

Майстар. Гэта так званыя гаваркія словы. Што яны абазначаюць і пры вывучэнні якой лінгвістычнай тэмы іх можна выкарыстаць? (*Адказы ўдзельнікаў.*)

Практыкаванне 2. Падаецца заданне ўпарадкаваць пераблытаныя ячэйкі табліцы, зрабіць марфемны разбор гаваркіх слоў з другога слупка.

Слова	Сінонім	Значэнне
абрус	скрыня	прылада для механізаванага прадзення лёну і воўны ў хатніх умовах
дзяжа	настольнік	драўляная ёмістасць для захоўвання тканін, адзення, бялізны, каштоўнасцей
пісанкі	самапрадка	драўляная пасудзіна з клёпак для заквашвання цеста
калаўрот	маляванкі	тканы, вязаны або плецены выраб, прызначаны для засцілання стала
куфар	хлебніца	дэкараваныя курыныя яйкі

Практыкаванне 3. Падаюцца выявы прадметаў і подпісы да іх: хлебніца (дзяжа), маляванкі (пісанкі), самапрадка (калаўрот), настольнік (абрус). Патрэбна прыдумаць практыкаванні з дадзенымі словамі. Якія ўменні можна праверыць у вучняў пры дапамозе гэтых практыкаванняў? (*Рабіць марфемны разбор, працаваць з сінонімамі, працаваць з тлумачальным слоўнікам.*)

III. Этап прымянення ведаў на практыцы. Работа ў групах

Група 1

Заданне 1

Дапоўніце прыказкі словамі.

Дзе розумам не дайду, дык у ... знайду. З вялікага грому малы ... .
Найсмачнейшы хлеб ад сваёй ... . З міру па ..., а голаму сарочка. Няма
смачнейшай вадзіцы, як з роднай ... .

Заданне 2

Дапоўніце тэкст неабходнымі словамі з даведкі. Пры дапамозе слоўніка растлумачце сэнс выдзеленых слоў.

Батлейка – беларускі народны ... тэатр. Ён вядомы яшчэ з XVI стагоддзя.
Часцей за ўсё батлейка паказвалася на ... святы.

Які ж выгляд мела батлейка? Рабілася ... скрынка ў форме хаткі ці вясковай
царквы. Замест вокнаў былі дзверцы. Вопратку для лялек шылі з тканіны. Валасы
і бровы былі з лёну, **пакулля** ці **аўчыны**.

Сцэну ўпрыгожвалі тканінай, ... паперай. Батлеечнік знаходзіўся за
скрынкай, рухаў лялькі і гаварыў тэкст. Батлеечнікі вандравалі па ўсёй Беларусі.
Іх прыезд у горад ці вёску станаўся ... святам.

Даведка: каляровы, вялікі, лялечны, калядны, сапраўдны.

Група 2

Заданне 1

Замяніце кожны фразеалагізм словам, блізкім па значэнні.

Тугі на вуха –

Востры на язык –

Стрэляны верабей –

Мала кашы еў –

Лісам падшыты –

Заданне 2

Прачытайце тэкст. Пры дапамозе слоўніка растлумачце сэнс выдзеленых слоў. Прыдумайце з гэтымі словамі сказы.

Улазіны – гэта не толькі свята, але і рытуал, які мае сімвалічны сэнс.

Звычайна ўлазіны, або наваселле, спраўлялі ў **поўню**, каб у новай хаце ўсяго было поўна: хлеба, грошай, збожжа, дзяцей. Ноччу перад улазінамі пускалі ў хату кошку і пеўня. Гаспадар кідаў у хату клубок нітак і, узяўшыся за нітку, уваходзіў сам. Пасля, падаўшы пояс, зацягваў за сабою ўсю сям'ю.

Найперш у новую хату са старой урачыста пераносілі агонь у гаршку з вуголлем. Ганаровае месца ў рытуале наваселля займала **дзяжа**. Яе ставілі на **покуці** – самым шануюным месцы ў хаце.

Група 3

Заданне 1

Якой агульнай назвай можна аб'яднаць словы **дамавік, пушчавік, багнік, вадзянік, палявік**? Па аналогіі з прапанаванымі словамі ўтварыце новыя ад асноў **балота, хлеў, лазня**.

Заданне 2

Размясціце абзацы ў такой паслядоўнасці, каб у вас атрымаўся тэкст. Прыдумайце тэксту назву. Растлумачце сэнс выдзеленых слоў.

Багатую куццю святкавалі 13 студзеня. Ставілі **скаромныя** стравы, якіх было не менш за дванаццаць. Калі ўсе сядзелі за сталом, гаспадар адчыняў акно і клікаў мароз куццю есці.

На бедную куццю (6 студзеня) стол засцілалі сенам і пакрывалі абрусам, ставілі пасныя стравы. Абавязкова кашу з ячных або пшанічных ці грэцкіх круп (**куццю**). Кожны павінен быў паспытаць усе стравы і асабліва куццю.

Галоднай куццёй (перад Вадохрышчам) завяршалі святкаванне Калядаў.

Народ шчыра вітаў зімовыя свята, асабліва Каляды і Новы год. На іх гатавалі бедную (пасную), багатую і галодную куццю, калядавалі, шчадравалі, ладзілі ігрышчы-гульні.

IV. Праектны этап

Распрацоўваецца памятка па ўвядзенні новых лексічных адзінак у актыўны слоўнік вучняў.

Памятка па ўвядзенні ў актыўны слоўнік вучняў новых лексічных адзінак

1. Не ўводзіць адразу вялікую колькасць малазнаёмых слоў (2–3 словы)
2. Пры знаёмстве з новым словам звяртаць увагу на яго вымаўленне і напісанне.
3. Незнаёмыя лексічныя адзінкі вучні фіксуюць у індывідуальным слоўніку.
4. Новыя словы абавязкова ўводзяцца ў маўленчую практыку.
5. Пры знаёмстве з новай лексічнай адзінкай абавязкова выкарыстоўваць нагляднасць.
6. На наступных уроках кожны раз звяртацца да ўведзеных новых слоў.

V.Рэфлексійны этап

Зварот да эпіграфа – слоў Янкі Сіпакова, якія падаюцца поўнасьцю.